

TERZIJDE

OPUSXX THEATER ZUIDPOOL SPEELT EEN DRAMATISCHE GESCHIEDENIS VAN DE TWINTIGSTE EEUW

Kort na de eeuwwisseling publiceerde de in 1957 te Praag geboren (en sedert 1985 te Parijs wonende) Tsjechische auteur Patrik Ourednik *Europeana*¹. Voor deze ‘zeer korte geschiedenis van de twintigste eeuw’ gebruikte hij wel een ongewone vorm van geschiedschrijving door een heleboel feiten, gebeurtenissen, uitvindingen en wetenswaardigheden gewoon op een rijtje te zetten, en ze in een lange opsomming met elkaar te verbinden door het woordje ‘En’. Het boek werd spoedig in diverse landen vertaald², en kende een opvallend succes.

In Frankrijk werd er van Ouredniks tekst reeds een theaterbewerking gemaakt door Laure Duthilleul. Het Pépinière Théâtre te Parijs bracht in het najaar van 2008 deze productie uit, waarbij de tekst door twee acteurs werd gespeeld (Persoon A: afkomstig van Zaïre, Persoon B: afkomstig van het Midden Oosten) in de vorm van een lezing of voordracht, met projectie van historisch beeldmateriaal. De Koninklijke Vlaamse Schouwburg te Brussel plande voor het seizoen 2011 een productie in een bewerking van Pierre Sartenaer en Guy Dermul³. Of die er ooit komt valt af te wachten, want het Theater Zuidpool was de KVS te vlug af en presenteerde in december 2009 een eigen theaterversie van Jorgen Cassier, Sofie Declair en Koen Van Kaam, onder de titel OPUSXX.

Bij het begin van de voorstelling⁴ is het speelvak volledig duister. Na enkele ogenblikken zien we in het centrum van het speelvak een geconcentreerde lichtcirkel, met een wat schuchter kijkende vrouw in een gele jekker, dito broek en gummilaarzen. Een sproeikop zorgt voor een miezerige motregen. Het decor bestaat verder uit een rechtopstaand stuk boomstam van ongeveer anderhalve meter hoog, en op de achtergrond kant jardin een piano die meestal in het duister staat. Voor de rest is de speelruimte desolaat leeg.

Aarzelend begint de vrouw haar verhaal. Geen echt verhaal: het is een aanreiking van feiten en gebeurtenissen die zo te zien niets met elkaar te maken hebben. Opvallend veel ‘weetjes’, die als vragen voor quizprogramma’s kunnen dienen. Opsommingen van allerlei -ismen, nieuwe vormen van wetenschap, of van oorlogstuigen. Soms merk je dat de auteur zijn associatief geheugen aan het werk heeft gezet, dan weer lijkt elke samenhang zoek: van Holocaust naar Barbiepop. Maar op zich zijn alle aangereikte items bijzonder interessant.

Nooit heeft de mensheid zulk een razendsnelle evolutie gekend (zeker op technisch gebied) als tijdens de twintigste eeuw. De eeuw die begint met de 'belle époque' toen de auto nog een zeldzaamheid was. De eeuw die twee verschrikkelijke wereldoorlogen kende, de implosie van een wereldmacht, de intrede van een dodelijke ziekte waartegen geen enkel afdoend medicijn werd gevonden, en de algemene verspreiding en gebruik van het internet.

Hoewel heel wat verschrikkingen van de twintigste eeuw worden aangehaald, vormen de uitlatingen van het personage toch geen klaagzang. Soms merk je een vleugje ironie, zelfs een druppeltje cynisme. Maar de hoofdtoon blijft: een eerlijke, tamelijk eenvoudige bezorgdheid of ongerustheid. Wat een tijdlang een chaotische opeenvolging van toevallig gekozen items lijkt, wordt gaandeweg een gedetailleerd en geschakeerd overzicht van de twintigste eeuw.

In het theaterwereldje doet het verhaal de ronde dat Alfons Goris, vele jaren directeur van de Studio Herman Teirlinck, in zijn lessen verkondigde: 'een goede acteur moet alles kunnen spelen, zelfs het telefoonboek'. Of het waar is weet ik niet, en zo ja dan was het natuurlijk een boutade. Een loutere opsomming van namen en nummers heeft uiteraard weinig dramatische kwaliteiten. Maar een goede acteur kan een ogenschijnlijk droge of neutrale materie verrijken en tot leven brengen. En dat is wat Sofie Declair als soloactrice doet. Wat een - weliswaar interessante - loutere opsomming is van geschiedkundige feiten en gebeurtenissen, maakt zij boeiend door ze met haar mimiek, intonatie en lichaamstaal in de hoofden van de toeschouwers tot leven te brengen. Aanvankelijk aarzelend, bescheiden en voorzichtig probeert zij een aantal zaken op een rijtje te zetten. Soms gaat haar verhaal stukkend, dan weer dramt ze door, soms voel je ingehouden woede, dan weer een ietwat weggemoffelde emotie. Af en toe leunt ze even tegen de boomstam. Zoekt ze (morele) steun? Beckett liet zijn twee zwervers in *En attendant Godot* op een verlaten landweg spelen, vlak voor een boom zonder bladeren die in het tweede bedrijf 'een paar bladeren' kreeg. De boom is een symbool van het leven, en wat hier op de scène staat is een deel van een door de mens omgehakt en in stukken gezaagd exemplaar. Is dit een grafrede op de mensheid, aan het einde van de twintigste eeuw? Of toch, ondanks alles, een schuchtere belijdenis van een (ondanks alles) geloof in de mens?

Naar het einde toe stopt de motregen. De woordenstroom van de jonge vrouw is vertraagd, en tenslotte stilgevallen. Ze blijft nog een tijdje wat hulpeloos staan. Dan omhelst ze omzichtig en teder even de dode boomstam, laat er bovenop een papieren zakdoekje achter en druipt af, de duisternis in. Op de achtergrond begint de piano weer te spelen: *Goldberg Variaties* (ca. 1741 door Bach geschreven als

een verzameling klaveroefeningen). Ontroerend in zijn strakke eenvoud. Een top-punt van de Westerse cultuur, gespeeld in een twintigste-eeuwse interpretatie. Het publiek blijft roerloos, bijna ademloos zitten. Ook nadat de muziek beëindigd is en het licht op de pianotoetsen is gedoofd. Pas na vele lange ogenblikken komt het dankbaar applaus dat uitzonderlijk lang aanhoudt.

Sofie Declair (en de andere leden van het Zuidpool-collectief) leerden tijdens hun opleiding aan de Studio Herman Teirlinck in de eerste helft van de jaren negentig van die twintigste eeuw, dat volgens de opvattingen van Teirlinck⁵ de speler in het theater centraal staat. En dat doet zij letterlijk, en figuurlijk. Bijna twee uur lang staat zij moederziel alleen, en centraal op de scène. Met haar lichaam beweegt ze nauwelijks, maar is ze toch één en al leven. Met haar grote ogen en haar expressief gezicht is ze de verpersoonlijking van een wat onzekere en hulpeloze 'gewone mens' (wat is het vrouwelijke equivalent van Jan-met-de-pet?): de kwetsbaarheid in het kwadraat.

Dit merkwaardig geschiedenisbeeld van de twintigste eeuw is geen theatertekst. De opsomming van zoveel encyclopedische gegevens is op zich niet dramatisch. Het is de actrice die door het assimileren of het 'opzuigen' van de tekst, de persoonlijke verwerking en de mededeling daarvan aan het publiek, er een bijzonder dramatische geladenheid aan geeft. Bijna twee uur lang. Deze uitzonderlijke combinatie van talent en vakmanschap is een voor het publiek unieke belevenis, want dit OPUSXX is waarachtig een *Opus Magnum* van Sofie Declair.

Toon BROUWERS

Noten

- ¹ Patrik Ourednik, *Europeana: strucné dejiny dvacátého veku*.
- ² Nederlandse uitgave: Patrik Ourednik: 'Europeana. Een zeer korte geschiedenis van de twintigste eeuw.' (Nederlands: Edgar de Bruin). Uitgeverij Fagel, Amsterdam 2003 (156 pag., ISBN 9789059141537)
- ³ KVS: Subsidiedossier voor de periode 2010-2012, zie: http://www.kvs.be/inc.content/subsidiedossier_nl.pdf
- ⁴ Voorstelling gezien in Theater Zuidpool te Antwerpen, op 5 december 2009
- ⁵ Herman Teirlinck, *Dramatisch Peripatetikon*, Antwerpen: Ontwikkeling, 1959; voornamelijk pag. 90 e.v.